

Krzysztof Konecki

Natura Liturgii Godzin

Studia Włocławskie 1, 71-76

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NATURA LITURGII GODZIN

Liturgia Godzin jest jedną z najważniejszych celebracji liturgicznych Kościoła. W kontekście całej liturgii rzymskiej zajmuje ona miejsce szczególne i bez wątplenia należy ją zaliczyć do najczęściej sprawowanych form liturgii. Bowiem jeśli idzie o częstotliwość, to jest ona przecież sprawowana – tak w formie indywidualnej, jak i wspólnotowej – kilkakrotnie w ciągu dnia, chociaż – jeśli idzie o tę ostatnią – nie przy tak licznych udziale wiernych jak Eucharystia czy inne sakramenty bądź sakramentalia.

Kształt obecnej księgi Liturgii Godzin zawdzięczamy dziełu soborowej reformy liturgii, która swoją odnową objęła również reformę brewiarza.¹ Postulaty ojców Soboru Watykańskiego II dotyczące reformy księgi brewiarza zostały zawarte w IV rozdziale Konstytucji o liturgii (KL). Do najważniejszych z nich należy zaliczyć dwa: dostosowanie modlitwy brewiarzowej do różnorodnych (społecznych, pastoralnych) wymogów życia dzisiejszego kapłana oraz przywrócenie tej modlitwy jej historycznie pierwotnemu właścicielowi, czyli całemu ludowi Bożemu. Błędem byłoby jednak sądzić, że całe dzieło soborowej odnowy brewiarza zawiera się w jego stronie formalnej czy rubrycystycznej. Całe *novum* odnowionej Liturgii Godzin zawierające się przede wszystkim w jej teologii, którą należy widzieć w szerokim kontekście pogłębionej refleksji teologicznej nad liturgią, czyli świadomość Kościoła odnośnie do tego, co czyni w liturgii, należy zaliczyć do najważniejszych osiągnięć Soboru.² Warto w tym miejscu przypomnieć, że księga Liturgii Godzin, podobnie zresztą jak wszystkie inne posoborowe księgi liturgiczne, poprzedzona jest *Ogólnym wprowadzeniem do Liturgii Godzin*.³ Wprowadzenie to jednak nie ma charakteru norm rubrycystycznych, lecz zawiera główne założenia teologiczne odnowionej księgi. W niniejszym opracowaniu zostaną wyszczególnione i omówione wszystkie te aspekty Liturgii Godzin, które ją najbardziej charakteryzują i wyróżniają od pozostałych celebracji liturgicznych Kościoła.

1. Modlitwa publiczna i wspólna ludu Bożego

Aby nakreślić choć w skrócie naturę Liturgii Godzin, konieczne jest odwołanie się do *Ogólnego wprowadzenia do Liturgii Godzin*, gdzie już w pierwszym

punkcie czytamy: „Słusznie zalicza się publiczną i wspólną modlitwę Ludu Bożego do głównych powinności Kościoła”. W tych słowach zauważa się echo wypowiedzi św. Cypriana (zm. 258), który w swym traktacie do „Ojczyzny” tak mówi: „Nasza modlitwa jest publiczna i wspólna; kiedy modlimy się, nie modlimy się tylko za jednego, lecz za cały lud, ponieważ cały lud tworzy coś jednego”. Wyrażenie „modlitwa publiczna i wspólna” ludu Bożego użyte we wspomnianym *Wprowadzeniu* nie odnosi się bynajmniej do szczególnej formy celebracji Liturgii Godzin, ale do samej istoty, do natury samej Liturgii Godzin, podkreślając jej cechę najbardziej charakterystyczną, tzn. że jest ona oficjalną modlitwą Kościoła. To, że Liturgia Godzin jest oficjalną i publiczną modlitwą Kościoła, oznacza, że jest ona modlitwą w imię Kościoła, całego Kościoła i Kościoła jako takiego. Jest ona modlitwą, którą Kościół uznaje za swoją, w takim wymiarze jak żadną inną również czynioną w Kościele.⁴ Oczywiście Kościół jest tutaj rozumiany w sensie teologicznym, jako lud Boży, jako Mistyczne Ciało Chrystusa, do którego należą wszyscy ochrzczeni. Z takiego ujęcia zostaje wyłączona wizja jurydyczna Kościoła, która sprowadza go wyłącznie do wspólnoty hierarchicznej.⁵ Ponadto modlitwa ta ma charakter wspólnotowy, ponieważ wspólnota Kościoła najbardziej się w niej wyraża i równocześnie modlitwa jest elementem tworzącym wspólnotę.⁶

2. Modlitwa chwały

Mówiąc o naturze modlitwy godzin, należy następnie podkreślić, że jest ona przede wszystkim modlitwą chwały, jest „posługą chwały”.⁷ Celem pierwszorzędnym więc Liturgii Godzin jest oddać chwałę Bogu. Już papież Pius XII charakteryzując brewiarz, nazywał go „chwałą Bożą”. Powtarza to za nim Konstytucja o liturgii, nazywając Liturgię Godzin „przedziwną pieśnią chwały”.⁸ Także *Ogólne wprowadzenie do Liturgii Godzin* powraca do tego wyrażenia. Na szczególną uwagę zasługują tu numery 15 i 16 tegoż *Wprowadzenia*, które noszą tytuł „Chwała oddawana Bogu w zjednoczeniu z niebieskim Kościołem”. Przedmiotem tej chwały oddawanej Bogu wg numeru 185 *Wprowadzenia* jest On sam oraz wydarzenia zbawcze, których dokonał i nadal dokonuje, który wszystko nadal podtrzymuje przy życiu i jest godzien największego uwielbienia i czci. Liturgia Godzin jest w pewnym sensie jedyną i niepowtarzalną rzeczywistością, w której serce człowieka może w sposób możliwie najpełniejszy i najdoskonalszy wyrazić swoje uwielbienie, zachwyt, adorację i podziw dla Boga za Jego świętość, wielkość, mądrość i miłość. Modlitwa ta, będąc doskonałym uwielbieniem Boga, jest również zapowiedzią liturgii niebiańskiej, jest ona już tu na ziemi antycypacją tej chwały składanej Boskiemu majestatowi „wspólnie z przedstawicielami każdego pokolenia, języka, ludu i narodu” (Ap 5, 9). Tak więc Liturgia Godzin ze względu na swój specyficzny charak-

ter, jakim jest uwielbienie i oddawanie chwały Bogu, mieści się w nurcie wstępującym, zwanym inaczej nurtem kultycznym bądź oddolnym liturgii. Ten niezwykle istotny aspekt Liturgii Godzin został bardzo wyraźnie podkreślony przez papieża Pawła VI, który swoją konstytucję apostolską, promulgującą nową księgę brewiarza zaczyna od słów: *Laudis canticum* (pieśń chwały).⁹

3. Modlitwa układu godzin

Trzecią zasadniczą cechą charakterystyczną dla Liturgii Godzin jest ta, która mieści się w samym tytule księgi, w drugim jej członie. Ten drugi człon tytułu księgi akcentuje ścisłe powiązanie modlitwy Kościoła z czasem historii zbawienia, trwającej od stworzenia świata i człowieka aż do Paruzji, z czasem odmierzonym naturalnym rytmem dnia i nocy, wschodu i zachodu słońca. Jest to czas związany z egzystencją, rozwojem i pielgrzymowaniem każdego człowieka odkupionego w paschalnym misterium Chrystusa. Liturgia Godzin nie jest więc tylko określonym ilościowo „pensum modlitwy”, które można by „odrobić” obojętnie w jakim momencie dnia lub nocy – „na dziś i na jutro”. Nie można jej „odrobić” na raz, podobnie jak nie spożywa się na raz wszystkiego pożywienia przeznaczonego na cały dzień dzisiejszy lub jutrzejszy. Sprawowanie Liturgii Godzin jest więc ściśle związane z następstwem godzin każdego dnia, jest składaniem Bogu ofiary z naszego czasu, który jest Jego darem, udzielanym stopniowo człowiekowi razem z jego egzystencją istoty przemijającej i ograniczonej czasem.¹⁰ Prawdę tę bardzo trafnie oddają słowa jednej z antyfon z jutrzni za zmarłych: „Lata nasze przemijają jak trawa, a Ty, Boże, trwasz na wieki”. Modlitwa godzin jest więc przeznaczona, aby była sprawowana w określone godziny dnia. Historia Kościoła mówi nam o tym aspekcie jako rzeczywiście naczelnym. Przypomina o tym również *Ogólne wprowadzenie do Liturgii Godzin*, gdzie czytamy: „Świadectwa pierwotnego Kościoła stwierdzają, że również poszczególni wierni oddawali się modlitwie w określonych godzinach dnia” (n. 1). Ten bardzo istotny aspekt Liturgii Godzin został zapomniany w pewnych okresach życia Kościoła. Przypomniano sobie o nim w pracach poprzedzających dzieło reformy soborowej. W pełnym świetle jednak ukazał go Sobór Watykański II, czyniąc z niego jedno z podstawowych założeń reformy Liturgii Godzin.

4. Uświęcenie człowieka

Obok oddania chwały Bogu, Liturgia Godzin jako cel drugorzędny stawia sobie uświęcenie człowieka.¹¹ W ten sposób zostaje zrealizowany nurt zstępujący liturgii, zwany nurtem soteriologicznym bądź odgórnym. Aspekt uświęcenia Liturgii Godzin zostaje podkreślony głównie w 11 i 14 numerze *Ogólnego wprowadzenia do Liturgii Godzin*. Jest w nich mowa o uświęceniu dnia i o uświęceniu całej działalności człowieka, jako czymś, co przynależy do celu

Liturgii Godzin. Zostaje podkreślony ścisły związek między uświęceniem czasu i uświęceniem całej działalności człowieka. Oczywiście, że uświęcenie działalności człowieka zostaje tutaj wysunięte na pierwszy plan. Liturgia Godzin uświęca przede wszystkim całą działalność człowieka i poprzez nią, głęboko zanurzoną w czasie, uświęca sam czas. Czas więc jest rozumiany tutaj nie w wymiarze astronomiczno-kosmicznym, ale raczej w wymiarze egzystencjalnym.¹² To uświęcenie człowieka i jego działalności dokonuje się, podobnie jak w Eucharystii i innych sakramentach i sakramentaliach, zwłaszcza przez zbawcze i skuteczne słowo Boże, które zawarte jest nie tylko w czytaniach, ale również jego duchem przeniknięte są psalmy, modlitwy i śpiewy (por. KL 24). Można więc powiedzieć, że słowo Boże i modlitwa są dwoma istotnymi momentami, „tworzywami” uświęcenia człowieka. One przyczyniają się skutecznie do pomnożenia wiary i są źródłem łaski. Ponadto efektywność Liturgii Godzin w tym punkcie wypływa także z jej charakteru „czasowości”, czyli rozłożenia w czasie poszczególnych godzin. Ta wierność poszczególnym godzinom wymaga ascezy w planowaniu dnia i gospodarowaniu czasem: nie odkładania modlitwy na późniejsze pory dnia.

5. Liturgia Godzin a pozostałe celebracje liturgiczne

To, co powiedzieliśmy dotąd o naturze Liturgii Godzin, pozwala nam obecnie lepiej zobaczyć, jakie specyficzne miejsce zajmuje brewiarz w kontekście całej liturgii Kościoła oraz co wyróżnia go od innych celebracji liturgicznych. Jak wiadomo, całą liturgię rzymską można usystematyzować w cztery zasadnicze działy. Są nimi: Eucharystia, będąca szczytową formą celebracji liturgicznej, sakramenty, sakramentalia i Liturgia Godzin. Zobaczmy, co odróżnia Liturgię Godzin od pozostałych celebracji liturgicznych, poprzez które Chrystus nadal sprawuje swoje kapłaństwo w Kościele dla chwały Bożej i uświęcenia ludzi.

Analiza wszystkich czterech wspomnianych wyżej działów liturgii pozwala zauważyć, że tym, co odróżnia Liturgię Godzin od innych celebracji liturgicznych, jest mianowicie to, że Liturgia Godzin jest ze swej natury modlitwą. Należy tu bardzo wyraźnie podkreślić wyrażenie „ze swej natury”. Do natury Liturgii Godzin należy modlitwa. Jest oczywiste, że pozostałe celebracje liturgiczne są także modlitwą lub w jakiś sposób są z nią połączone. Jest prawdą także i to, że pozostałe czynności liturgiczne zawierają modlitwę i to bardzo często w zróżnicowanym i bogatym wymiarze (modlitwa dziękczynienia, chwały, prośby). Ale jednak żadna z nich nie może o sobie powiedzieć w takim wymiarze jak Liturgia Godzin, że do jej istoty należy modlitwa. W Liturgii Godzin bowiem nie tylko realizuje się doskonałe wzniesienie naszego umysłu i serca do Boga, w niej dokonuje się nie tylko doskonały dialog człowieka

z Bogiem, na którym polega właśnie modlitwa, ale więcej; ona realizuje to wszystko jako akt niezależny, podczas gdy w innych celebracjach liturgicznych modlitwa jest tylko „zanurzona” w czynnościach kultycznych i jest zanoszona do Boga niejako „przy okazji” ich sprawowania.¹³

Na drugim miejscu tym, co odróżnia modlitwę godzin od trzech pozostałych celebracji liturgicznych, jest modlitwa rozłożona w czasie. Poszczególne części modlitwy godzin – jak wspomnieliśmy wyżej – sprawowane są codziennie w określone pory dnia. Tego ścisłego i wyraźnie określonego związku poszczególnych modlitw z konkretnym czasem dnia w zasadzie nie spotyka się w żadnych innych formach celebracji. Bowiem ani sprawowanie Eucharystii, ani innych sakramentów i sakramentaliów nie jest związane ściśle z rytmem poszczególnych godzin dnia. Wyjątek stanowią tu jedynie celebracje liturgiczne Triduum Paschalnego oraz trzech Mszy z uroczystości Narodzenia Pańskiego, gdzie prawo liturgiczne podaje określone w tym zakresie normy.

Na trzecim miejscu należy wymienić nurt kultyczny w Liturgii Godzin jako ten, który jest tutaj dominujący, pierwszorzędny, a przez to odróżnia ją wyraźnie od pozostałych celebracji liturgicznych. Celem bezpośrednim bowiem Liturgii Godzin – jak to zauważyliśmy wcześniej – jest oddanie chwały i uwielbienia Bogu. Pozostałe natomiast działy liturgii jako cel bezpośredni mają uświęcenie człowieka, a przez to dominujący jest w nich nurt zstępujący, czyli soteriologiczny. Wyjątek stanowi tu Eucharystia, która ma podwójny cel bezpośredni: uświęcenie człowieka i zarazem oddanie chwały Bogu. Oznacza to, że intensywność tych obydwu nurtów, o których mówimy, jest w Eucharystii taka sama. Dlatego Eucharystia jest szczytową formą celebracji liturgicznej i stoi w centrum życia chrześcijańskiego i miłości chrześcijańskiej.

* * *

Podsumowując należy stwierdzić, że celebracja Liturgii Godzin istotowo różni się od wszystkich pozostałych celebracji liturgicznych Kościoła. Jej *proprium* polega przede wszystkim na tym, że jest ona ze swej natury modlitwą publiczną i wspólną całego Kościoła, zanoszoną do Boga w ściśle określone pory dnia. Ponadto jest ona doskonałym uwielbieniem i pieśnią chwały, jaką Chrystus – Oblubieniec wraz ze swoją umiłowaną Oblubienicą – Kościołem nieustannie zanoszą do Ojca Niebieskiego.

PRZYPISY

¹ Szerzej na ten temat zob. J. Stefański, *Reforma Liturgii Godzin według Vaticanum II*, „Aten. Kapł.”101(1983) s. 3-23.

² Zagadnienie refleksji teologicznej nad liturgią na Soborze Watykańskim II szeroko prezentuje S. Czerwik w następujących opracowaniach: *Pojęcie liturgii w „Mediator Dei” i w Konstytucji litur-*

gicznej, „Aten. Kapł.” 68(1964) s. 166-174; *Teologia liturgii*, „Aten. Kapł.” 82(1974) s. 92-104; *Pojęcie liturgii według dokumentów reformy soborowej i nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego*, w: *Misterium liturgii Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Opole 1995, s. 15-33. Klasycznym opracowaniem dotyczącym tego tematu pozostaje nadal dzieło C. Vagagginiego *Il senso teologico della liturgia*, Roma 1965.

³ *Ogólne wprowadzenie do Liturgii Godzin*, w: *Liturgia Godzin*, t. 1, Poznań 1983, s. 23-97 (dalej cyt. OWLG).

⁴ Por. M. Auge, *Liturgia*, Torino 1992, s. 236-237.

⁵ Por. W. Głowa, *Modlitwa liturgiczna. Liturgia Godzin*, Przemyśl 1996, s. 162-164; S. Cichy, *Teologia Liturgii Godzin*, w: *Liturgia uświęcenia czasu*, Kraków 1984, s. 36-38.

⁶ OWLG, 33: „Jednakże wspólne jej odprawianie jaśniej uwydatnia to, że jest ona z natury rzeczy modlitwą wspólnoty Kościoła”. Por. także nn. 20 i 203.

⁷ B. Nadolski, *Pastoralny walor Liturgii Godzin*, „Aten. Kapł.” 100(1983) s. 373-374.

⁸ Por. KL 83, 84, 85, 99.

⁹ Paweł VI, *Konstytucja apostolska wprowadzająca w życie Liturgię Godzin uchwaloną dekretem Drugiego Soboru Watykańskiego*, w: *Liturgia Godzin*, dz. cyt., t. 1, s. 11.

¹⁰ S. Czerwik, *Liturgia godzin w życiu Kościoła*, „Studia Theol. Varsav.” 18(1980) nr 2, s. 227; R. Falsini, *Liturgia delle Ore. Struttura e spirito del nuovo ufficio*, Milano 1965, s. 40-46.

¹¹ Z. Wit, *Uświęcenie czasu w Liturgii Godzin*, „Aten. Kapł.” 100(1983) s. 385-386.

¹² V. Raffa, *La nuova Liturgia delle Ore, Presentazione storica, teologica e pastorale*, Milano 1972, s. 38-40.

¹³ A. Cuva, *La presenza di Cristo nella Liturgia*, Roma 1973, s. 104.